

BKv 90.

**a pótmagánvádas eljárás gyakorlati tapasztalatai alapján felmerült
egyes jogértelmezést igénylő kérdésekről**

A Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiuma a 2010. október 25. napján megtartott kollégiumi ülésén a megyei bíróságok (a Fővárosi Bíróság) és ítéltáblák által, a pótmagánvádas eljárások ítélezési gyakorlatának 2009. évi országos vizsgálata során felmerült, az 1998. évi XIX. törvénynek (Be.) a pótmagánvádas eljárásra vonatkozó egyes rendelkezéseivel összefüggő jogértelmezést igénylő kérdésekben - az 1/2007. BK véleményében (BH 2007/5. szám), a 3/2007. BK véleményében (BH 2007/8. szám) és a 4/2007. BK véleményében (BH 2007/8. szám) foglaltak fenntartása mellett - a következő véleményt nyilvánítja:

I.

**A pótmagánvád benyújtására vonatkozó rendelkezések körében
felmerült kérdések**

1. Ha az eljárást megszüntető határozat elleni panaszt elutasító felettes ügyészi határozat nem utal a pótmagánvádlói fellépés lehetőségére, illetőleg arra, hogy a vádindítványt hatvan napon belül kell benyújtani, a vádindítvány az igazolásra nyitva álló objektív határidőn belül nyújtható be (a 4/2007. BKv.-nek a Be. 229. §-ához fűzött értelmezése).

A Be. 2008. január 1. napjától hatályos 229. § (3) bekezdése a sértett felé tájékoztatási kötelezettséget ír elő: ha az ügyész

vagy a felettes ügyész a sértettnek a feljelentést elutasító vagy a nyomozást megszüntető határozat elleni panaszát elutasította, a sértettet tájékoztatnia kell a pótmagánvádlóként történő fellépés feltételeiről, valamint arról, hogy ha jövedelmi és vagyoni viszonyai folytán nem tud jogi képviseléről gondoskodni, személyes költségmentesség és pártfogó ügyvédi képviselő engedélyezése iránt a jogi segítségnyújtó szolgálathoz fordulhat. Ezt a rendelkezést a 2008. január 1. után indult ügyekben kell alkalmazni [2007:CLI. törvény 21. § (2) bek.]

Ha az ügyész a törvény e rendelkezése ellenére nem oktatja ki a sértettet a pótmagánvádlói fellépés lehetőségéről és annak mikéntjéről, emiatt a sértett e lehetőségről később szerez tudomást, és a pótmagánvádlókénti fellépéséhez biztosított lehetőségeket és cselekményeket (irattanulmányozás, képviselő meghatalmazása, vádindítvány megszerkesztése és annak az eljáró ügyészhez történő benyújtása) a panaszt elutasító ügyészi határozat kézbesítésétől számított hatvan napon túl teljesíti: az általános szabályok szerint igazolásnak van helye.

A sértett az ügyészi tájékoztatás hiányában általában nincs abban a helyzetben, hogy eldöntse: kíván-e pótmagánvádlóként fellépni. Ha emiatt a határidőt önhibáján kívül elmulasztja, ám igazolási kérelmet terjeszt elő, amely a Be. 65. §-ában foglaltaknak megfelel, a hat hónapos objektív (jogvesztő) határidőn belül benyújtott vádindítványt az igazolási kérelemre vonatkozó szabályok szerint kell megvizsgálni, és határozni arról, hogy az elkésett-e [Be. 231. § (2) bek. a) pont].

Hat hónapon túl azonban a vádindítvány benyújtásának még igazolási kérelemmel együtt sincs helye, mert e határidő objektív, a törvény ettől nem enged eltérést. Másrészt "a pótmagánvádló méltányos elbíráláshoz fűződő érdeke mellett és azzal szemben álló másik

jogos érdek is érvényesül: a bűncselekmény elkövetésével vádolt személy érdeke ahhoz, hogy a törvényben meghatározott időn belül végérvényesen eldőljön, kell-e tartania az ellene indult büntetőeljárás további folytatásától" (BH 2004/457. szám).

A fentiekkel ellentétben azonban, ha az ügyészség a panaszt elutasító határozatában tévesen tájékoztatta a sértettet arról, hogy az ügyben pótmagánvádlóként léphet fel, a vádindítványt ez nem teszi törvényessé (BH 2007/221. szám).

2. A Be. 229. §-ának (1) bekezdésében meghatározott hatvan napos határidő nem hosszabbítható meg.

A vádindítvány benyújtására nyitva álló határidő nem hosszabbítható meg, mivel ilyen lehetőséget a törvény nem tartalmaz. Ha azonban a határidőn túli, késedelmes benyújtást a pótmagánvádló (jogi képviselője) az igazolásra vonatkozó általános szabályok szerint kimentí (önhiba hiánya), az igazolás elbírálásának szabályai alapján a bíróságnak nem kell feltétlenül elutasító határozatot hoznia. Az igazolásra nyitva álló - jogvesztő - hat hónapon túl azonban a vádindítványt el kell utasítani.

3. Ha a panaszt elkészettsége miatt utasítja el az ügyész, az ezt követően benyújtott vádindítvány nem jogosulttól származik.

A jogintézmény kizárólag a nyomozati szakban igénybe vehető jogorvoslati fórumrendszer teljes kihasználását követően alkalmazható. Amennyiben az ügyészség a panaszt elkészettség okán, érdemi vizsgálat nélkül utasította el [Be. 195. § (8) bek.], a sértett nem merítette ki a panasz jogintézményének lehetőségét, ugyanis a számára nyitva álló határidő alatt nem terjesztette azt elő, és így az ügyészség nem is kerülhetett abba a helyzetbe, hogy érdemi döntést hozzon. Helyes tehát a vádindítvány elutasítása a

bíróság részéről, azonban annak jogcíme nem az elkésettség, hanem a Be. 231. § (1) bekezdés d) pontja alapján a legitimáció hiánya. Önmagában a pótmagánvád ugyanis nem elkésett, hanem nem jogosulttól származik, mivel a törvényben előírt jogorvoslati lehetőségek igénybevételeének elmaradása miatt a vádindítvány benyújtására nem volt joga.

4. A pótmagánvádlo indokolási kötelezettsége.

A Be. 230. § (2) bekezdésének első mondata szerint a vádindítvány a 217. § (3) bekezdésének a)-c), g), h) pontjában felsoroltakat, továbbá azokat az indokokat tartalmazza, amelynek alapján a pótmagánvádlo a feljelentés elutasítása, a nyomozás megszüntetése vagy a vádemelés részbeni mellőzése ellenére a bírósági eljárás lefolytatását indítványozza.

Tekintettel arra, hogy a vádindítvány csak jogi képviselő mellett nyújtható be, a jogi szakvizsgálóval rendelkező ügyvédtől pedig elvárható, hogy ismerje és tartsa be a benyújtásra vonatkozó törvényi feltételeket, e feltétel hiánya is okot adhat az elutasításra, mivel a törvény a vádindítvány tartalmi kellékei között említi, ezért - hiánya esetén - a vádindítvány nem felel meg a törvényben előírt követelményeknek.

E körben kell megjegyezni, hogy nem feltétele a pótmagánvádlokénti fellépésnek, hogy a nyomozást megszüntető határozat után felmerült új bizonyíték kerüljön elő. Az ilyen, újonnan előkerült bizonyíték a nyomozás folytatásának elrendelését eredményezheti. Ha azonban a vádindítvány ilyen bizonyítékre utal, az nem tehető át a Be. 191. § (3) bekezdésére alapítva.

5. Anyagi halmazat esetében nem felel meg a törvényes vád követelményének, ha a sértett olyan cselekmények miatt is

vádindítványt nyújt be, amelyekkel kapcsolatban korábban nem született elutasító (megszüntető, részbeni mellőzésről szóló) határozat.

Ha a feljelentés szerint alaki halmazatban álló több bűncselekményről van szó, nincs jelentősége annak, hogy a nyomozó hatóság (ügyész) csak egy bűncselekmény vonatkozásában hoz elutasító vagy megszüntető határozatot.

Anyagi halmazatnál azonban, ha a megszüntetés csak egy bűncselekményre vonatkozik, pótmagánvád emelésére csak emiatt van lehetőség, míg a többi vonatkozásában a nyomozó hatóságtól újabb határozat hozatalát kell kezdeményezni.

Előfordulhat az is, hogy kimarad a teljes nyomozati szakasz, és a bíróságtól kéri az eljárás lefolytatását, akkor a válasz egyértelműen csak elutasítás lehet. Elfogadható megoldás az is, hogy a határozatban egyes cselekmények vonatkozásában, ahol a feltételek maradéktalanul fennállnak, sor kerül a vádindítvány elfogadására, egyéb cselekmények esetében pedig az elutasításra.

6. Nem akadály a vádindítvány benyújtásának, hogy a vádlott a nyomozás során nem volt gyanúsított.

A Be. 53. § (1) bekezdésének a) pontja szerint a sértett az e törvényben meghatározott esetekben pótmagánvádlóként léphet fel, ha az ügyész vagy a nyomozó hatóság a feljelentést elutasította, vagy a nyomozást megszüntette.

A Be. 199. § (2) bekezdése rendelkezik részletesen a pótmagánvadászt lehetővé tevő feltételekről. Eszerint a feljelentés elutasítását követően csak a Be. 174. § a) pontja (a feljelentés tárgyát képező cselekmény nem bűncselekmény) vagy a 174. § c) pontja

(büntethetőséget kizáró ok, Btk. 22. §, kivéve a kényszergyógykezelés elrendelésének feltehető szükségességét) esetén van helye pótmagánvádnak. Ezekben az esetekben a feljelentett személy gyanúsítottként történt kihallgatására nem került sor, a feljelentett az eljárásról sem szerzett tudomást, és az is gyakori, hogy a feljelentés nem meghatározott személy ellen irányult.

A nyomozás megszüntetése esetén a panasz elutasítását követően a sértett pótmagánvádlóként akkor léphet fel, ha a nyomozást a 190. § (1) bekezdésének a)-d) vagy f) pontja alapján szüntették meg.

A Be. 190. § (1) bekezdésének hivatkozott pontjai:

- a) a cselekmény nem bűncselekmény (ez kiderülhet a nyomozati cselekmények alapján akkor is, ha a gyanúsított kihallgatására még nem került sor),
- b) a nyomozás adatai alapján nem állapítható meg bűncselekmény elkövetése, és az eljárás folytatásától sem várható eredmény (ez is kiderülhet a gyanúsított kihallgatása nélkül, nyomozati cselekmények alapján. A megszüntetés előtt ilyenkor nem kell a gyanúsítottat kihallgatni),
- c) nem állapítható meg, hogy a bűncselekményt a gyanúsított követte el, illetve az állapítható meg, hogy nem a gyanúsított követte el (mindkét esetben van gyanúsított személy),
- d) büntethetőséget kizáró ok állapítható meg, kivéve, ha kényszergyógykezelés elrendelése látszik szükségesnek (a legtöbb esetben van gyanúsított, mert a büntethetőséget kizáró okot a személyére konkretizálva kell megállapítani),
- f) törvényben meghatározott egyéb büntethetőséget megszüntető ok esetén (általában van gyanúsított, mert az ok az ő személyéhez tapad).

A pótmagánvád emelésének tehát - az adott törvényi szabályozás alapján - nem minden esetben előfeltétele az, hogy a megvádolt személy a nyomozás során gyanúsítottként szerepeljen. A feljelentés elutasítása esetén a feljelentett személy sohasem hallgatható ki, mert a gyanúsítottként történő kihallgatás feltétele a bűncselekmény megalapozott gyanúja [Be. 179. § (1) bekezdés], márpedig ez a feljelentés elutasítását alapvetően kizárja.

A nyomozás megszüntetésének azon esetei, amelyek után pótmagánvád emelhető, részben ugyancsak a gyanúsított nyomozati kihallgatása nélkül történhetnek meg. Ha a nyomozás során beszerzett bizonyítékok alapján a feljelentettel vagy más személlyel szemben megalapozottá válik a gyanú, gyanúsítottkénti kihallgatására kerül sor. Az elrendelt nyomozások egy részében azonban a beszerzett adatok a feljelentésben foglaltakat nem támasztják alá, vagy nem az abban megjelölt személy elkövetésére utalnak. Ezekben az esetekben a nyomozás megindul, az adatok összegyűjtésére sor kerül, ám konkrét személlyel szemben fennálló megalapozott gyanú hiánya miatt gyanúsított kihallgatása nélkül az eljárás megszüntetésére kerül sor. Az ilyen megszüntetések esetében a nyomozó hatóság (vagy az ügyész) mérlegeli, hogy a beszerzett adatok a megalapozott gyanúhoz, ekként a megjelölt személy gyanúsítottkénti kihallgatásához elégségesek-e és nemlegesen dönt.

A sértett azonban - mint pótmagánvádló -, a számára sérelmes jogerős megszüntető határozat után pótmagánvádat nyújthat be a bíróságon a nyomozó hatóság által meg nem gyanúsított személlyel szemben.

A Be. 2. § (2) bekezdése szerint törvényes a vád, ha a vádemelésre jogosult a bírósághoz intézett indítványában meghatározott személy pontosan körülírt, büntető törvénybe ütköző cselekménye miatt a bírósági eljárás lefolytatását kezdeményezi. A törvényes vád e

fogalma kizárólag a vádemelés szabályosságát rögzíti, nem érinti a vádemelés előtti eljárás törvényességét (pl. a nyomozási határidők be nem tartása vagy más eljárási szabálysértések).

A nyomozás felfüggesztése esetén [Be. 188. § (1) bek. c) pont] nincs arra törvényi lehetőség, hogy a sértett pótmagánvádlóként lépjen fel.

7. A pótmagánvád elfogadása szempontjából közömbös, hogy a sértett kezdeményezte-e a nyomozási bírónál a nyomozást megszüntető határozat elleni panaszt elutasító ügyészi, illetve felettes ügyészi határozatot követően a nyomozás folytatásának elrendelését.

A 4/2007. BK vélemény a Be. 229. §-ához fűzött értelmezése szerint: "Ha a nyomozás megszüntetése ellen nem éltek panasszal, vagy a felettes ügyész nem rendelte el a nyomozás folytatását, ezt utóbb csak a bíróság rendelheti el az ellen, akivel szemben a nyomozást korábban megszüntették [Be. 191. § (3) bek.]. A nyomozás megszüntetését követően a nyomozás folytatásának elrendeléséről a nyomozási bíró dönt [Be. 207. § (2) bek. c) pont]. A sértett választhat, hogy evégett a nyomozási bíróhoz fordul, vagy hatvan napon belül pótmagánvádlóként lép fel [Be. 229. § (1) bek. második mondat], és vádindítványt nyújt be [Be. 230. § (1) bek. első mondat]."

A Be. 191. § (3) bekezdésében foglalt lehetőség azonban a pótmagánvádlókénti fellépés szempontjából közömbös: a törvény 229. §-ának (1) bekezdése nem ennek a lehetőségnek az igénybevételét, hanem azt írja elő, hogy a sértett a nyomozást megszüntető határozat ellen - az eljárás folytatásának elrendelése iránt - panasszal éljen, és azt az ügyész elutasítsa [Be. 198. § (2) bek., 199. § (2) bek.].

8. A vádindítványnak a Be. 231. § (2) bekezdés d) pont szerinti elutasítását követően nincs lehetőség ismételten a vád benyújtására.

A törvényes vád hiánya okából történt elutasítás ellen az egyfokú fellebbezésen kívül más jogorvoslati lehetőséget nem ad a törvény.

Ugyanakkor a Be. 233. § (4) bekezdése szerint a vádindítvány elutasítása nem akadályozza annak, hogy a nyomozás folytatását rendeljék el. Ennek szabályai a Be. 191. § (3) és (4) bekezdésében, illetve a 207. § (2) bekezdésének c) pontjában találhatók. A 191. § (3) bekezdése alapján, ha a nyomozás megszüntetése ellen nem éltek panasszal, illetve az ügyész, vagy a felettes ügyész nem rendelte el a nyomozás folytatását, utóbb azt csak a bíróság rendelheti el az ellen, akivel szemben a nyomozást korábban megszüntették. A (4) bekezdés szerint, ha a bíróság a nyomozás folytatásának elrendelése iránti indítványt elutasította, változatlan alapon a nyomozás folytatásának elrendelése iránti ismételt indítvány előterjesztésének nincs helye. A 207. § (2) bekezdésének c) pontja szerint pedig a nyomozási bíró dönt a nyomozás megszüntetését követően a nyomozás folytatásának elrendeléséről.

II.

A pótmagánvád elutasítása vagy elfogadása körében felmerült kérdések

1. A sértett - pótmagánvádlóként - büntetőjogi igényét általában akkor érvényesítheti, ha passzív alanya a közvádra üldözendő bűncselekménynek, vagy a tényállás eredményt tartalmaz. Általában kizárt a pótmagánvád, ha az adott bűncselekmény alapvetően az állami, társadalmi vagy gazdasági rendet sérti vagy veszélyezteteti,

s a természetes vagy jogi személyt érintő jogsérelem csupán áttételesen következik be.

A Be. - eltérően a sértettnek biztosított magánvádlói (Be. 52. §) és magánféli (Be. 54. §) jogosultságra vonatkozó rendelkezésektől - nem határozza meg kifejezetten a sértett pótmagánvádlókénti igényérvényesítésének anyagi jogi kereteit [eltekintve a Be. 199. § (3) bekezdésétől, valamint egyes, külön eljárásokra vonatkozó rendelkezésektől]. Ez azonban nem jelenti, hogy e vonatkozásban nincsenek - a Be.-ből levezethető - további korlátok.

A Be. 52. § és az 53. § összevetéséből következően magánindítványra büntethető és egyben magánvádra üldözendő (tehát magánvádas) bűncselekmények esetében nincs helye pótmagánvádnak. Ezért pótmagánvádnak csak a közvádra üldözendő bűncselekmények esetében van helye.

Pótmagánvádlóként a sértett (értelemszerűen az adott bűncselekmény sértettje) jogosult fellépni. A Be. 51. § (1) bekezdése alapján sértett az, akinek a jogát vagy jogos érdekét a bűncselekmény sértette vagy veszélyeztette. Sértett, s ekként [a Be. 474. § (5) bekezdése szerinti esetet kivéve] pótmagánvádló természetes vagy jogi személy egyaránt lehet.

A Btk. 10. § (2) bekezdése alapján a bűncselekmény fogalma önmagában is feltételez valamilyen jogsértést, illetve veszélyeztetést. Kétségtelen az is, hogy minden bűncselekménynek van valamilyen következménye akár a szűkebb, akár a tágabb környezetre. Mindez azonban nem jelenti, hogy minden bűncselekménynek feltétlenül van eljárásjogi (természetes, illetve jogi személy, ekként pótmagánvádlókénti fellépésre jogosult) sértettje.

Ha a törvényi tényállás sem passzív alanyt, sem eredményt nem tartalmaz, akkor az adott bűncselekmény az állami, társadalmi, vagy gazdasági rendet sérti vagy veszélyeztet, s esetleges következménye konkrét természetes, vagy jogi személyre nézve csupán áttételes. Ebben az esetben pótmagánvádnak általában nincs helye.

Ha a törvényi tényállás passzív alanyt (aki szükségképpen természetes személy) tartalmaz, akkor az őt ért sérelem egyben az eljárásjogi sértetti jogosultságot is megalapozza. S ugyanígy, ha a törvényi tényállás eredményt tartalmaz; ez esetben is (akár passzív alanyiság nélkül is) fennállhat a sértetti jogosultság, illetve a pótmagánvádlókénti fellépés lehetősége.

Körültekintően kell vizsgálni, különösen utóbbi esetben, hogy a sértetti igény alapja a személyében való érintettség nélkül csupán egyszerű károsulti, vagyoni jogi érdek, avagy az adott, bűncselekménnyé nyilvánításban megtestesülő, büntetőjogi érdekekhez szorosan kötődő, abban gyökerező olyan jog- vagy jogos érdekbeli sérelem, illetve veszélyeztetettség, amely az adott (természetes vagy jogi személy) sértettre konkretizált és közvetlen. Erre utal egyébként a Be. 229. § (2) bekezdése is, amikor a sértettnek "az ellene elkövetett bűncselekményre" vonatkozó iratok megismerésének lehetővé tételét írja elő.

A kizárólag károsulti, vagyoni jogi érdek, illetve igény érvényesítésének ugyanis nem feltétele a bűnösség megállapítása, a pótmagánvád pedig nem a polgári jogi igény érvényesítésének újabb útja, hanem a büntetőigény érvényesítésének korrekciós eszköze. Ezért a vádindítványban felrótt bűncselekmények esetében mindig külön-külön, konkrét törvényi tényállásonként vizsgálandó, hogy pótmagánvádnak, ekként a sértett általi büntetőigény érvényesítésének helye van-e. Ennek eredményeként dönthető el ugyanis, hogy az adott bűncselekmény esetében a vád jogosulttól

származik-e. (Legfelsőbb Bíróság Határozatainak Hivatalos Gyűjteménye 1941. és 1942. szám, 2009/1.)

2. Ha olyan bűncselekmény miatt nyújtottak be vádindítványt, amely miatt a pótmagánvád kizárt, a vádindítványt a Be. 231. § (2) bekezdésének c) pontjára alapítottan, mivel a vádindítványt nem az arra jogosult nyújtotta be, kell elutasítani.

Az arra nem jogosulttól származó vád egyben nem törvényes is, de a Be. a 231. § (2) bekezdésében a vádlói jogosultság hiányát külön okként nevesíti. Az elsőfokú bíróságnak - ha ezt észleli - ez okból kell elutasítania a vádindítványt.

Ha azonban a fellebbezési vagy a felülvizsgálati eljárásban észleli a bíróság, hogy a vádindítványt arra nem jogosult nyújtotta be, mivel a Be. 373. § (1) bekezdés I/c) pontja már csak a törvényes vád hiányában történő eljárást nevesíti eljárási szabálysértésként, emiatt kell az eljárást megszüntetnie.

3. Pótmagánvádas eljárásban a bíróságnak elsődlegesen abban a kérdésben kell állást foglalnia, hogy a bírósági eljárás lefolytatásának alaki (eljárásjogi) feltételei fennállnak-e. Eljárásjogi akadályok hiányában kerülhet sor a büntetőjogi felelősség anyagi jogi megalapozottságának vizsgálatára és a büntetőjogi felelősség tekintetében anyagi jogerőhatással bíró, érdemi határozat meghozatalára.

Nem bűncselekmény hiánya miatt kell megszüntetni az eljárást, hanem törvényes vád hiánya okából a vádindítványt el kell utasítani, ha a vád az alaki vagy tartalmi követelményeknek nem felel meg. Utóbbiról akkor van szó, ha a cselekmény pontos körülírtsága hiányos, s ennek folytán anyagi jogi következtetés levonására alkalmatlan.

Ha azonban a bíróság azt észleli, hogy a vád törvényes ugyan, de a vádindítványban szereplő történeti tényállás nem bűncselekmény, eljárást megszüntető határozatot kell hozni.

Ha a bíróság azt észleli, hogy a büntethetőség elévült, az általános szabályok szerint ez megszüntető ok. Az elévülés megállapítása tartalmi vizsgálatot jelent. Feltételezve, hogy a vád alakilag törvényes, és ezért nincs ok az elutasításra, elévülés észlelése esetén a helyes döntés az eljárás megszüntetése a Be. 267. § (1) bekezdés c) pontja alapján.

Ha a megszüntető okot a másodfokú bíróság észleli, az elsőfokú határozatot megváltoztatva, a Be. 372. §-a alapján az eljárást megszüntető határozatot maga hozza meg.

4. Ha az első fokú bíróság törvénysértően utasította el a vádindítványt, a végzését hatályon kívül kell helyezni, és az eljárás folytatására kell utasítani.

A Be. 373. § (1) bekezdés II/e) pontja szerint a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét hatályon kívül helyezi és az elsőfokú bíróságot új eljárásra utasítja, ha a bíróság az I. pontban meghatározott valamely ok törvénysértő megállapítása miatt az eljárást megszüntette. A törvényhely I/c) pontja szerint ilyen ok, ha a bíróság törvényes vád hiányában járt el. Ha tehát az elsőfokú bíróság törvénysértően állapította meg azt, hogy a törvényes vád hiányzik, ez a Be. 373. § (1) bekezdés II/e) pontja szerinti hatályon kívül helyezési ok. A másodfokú bíróság ebben az esetben sem veheti át az elsőfokú bíróság hatáskörét, és nem mondhatja ki - az elsőfokú végzés megváltoztatásával - hogy a vádindítványt elfogadja. Ez utóbbiról egyébként sem kell alakszerű határozatot hozni, miként a más vádlóktól származó vádak "befogadásáról" sem.

A pótmagánvádlót szükségtelen külön értesíteni arról, hogy a bíróság a vádindítványát elfogadta. Ha részére a bíróság nem kézbesíti az elutasításról szóló végzést, alappal bízhat abban, hogy a bíróság az eljárást megindította.

Más a helyzet abban az esetben, amikor elutasításnak nincs helye, de a bíróság megszüntető okot észlel, és még az előkészítő szakaszban szünteti meg az eljárást. Ilyenkor az elfogadásról szóló megelőző tájékoztatás nem szükséges, hanem maga a megszüntető határozat utal arra, hogy a vádindítvány elfogadása megtörtént, és nem a vádindítvány elutasítása, hanem megszüntető ok fennállása miatt nem kerül sor az eljárás folytatására. Mindezt a megszüntető végzés indokolásában célszerű kifejtteni, mert a fogalmak elkülönülése és a helyes sorrend betartása (külön határozat nélküli elfogadás, majd ezt követő megszüntetés) ezzel válik a felek számára is érthetővé és követhetővé.

Ugyanakkor, ha az elsőfokú bíróság az eljárás megszüntetéséről döntött, és a másodfokú bíróság azt állapítja meg, hogy a vádindítványt eleve el kellett volna utasítani, akkor megváltoztató határozatot hoz, és a pótmagánvádló vádindítványát elutasítja.

A két jogintézmény sem az eljárási törvény eltérő rendelkezései, sem pedig az eltérő joghatásai miatt nem keverhető. A vádindítvány elutasítása még formailag sem eredményez kötőerőt, nem zárja ki a nyomozás későbbi elrendelését, és mivel nem a bűnösség kérdésében való érdemi döntés, felülvizsgálati eljárás tárgya sem lehet. Az eljárás megszüntetése bűncselekmény hiánya okából ellenben érdemi állásfoglalás, amely anyagi kötőerővel rendelkezik.

Nem helyes az a másodfokú gyakorlat, amely az eljárást megszüntető határozatot azzal hagyja helyben, hogy egyébként elutasításnak lett volna helye.

5. A vádindítványt elutasító végzés nem ügydöntő, de alaki jogerőre képes határozat, amelyet jogerőre emelkedését követően záradékkal kell ellátni.

Az 1/2007. BK vélemény II. 4. c) pontja közvádas ügyekben a törvényes vád hiánya miatti megszüntető végzés esetében megállapítja, hogy az ügydöntő határozat, bár a büntetőjogi felelősség tekintetében anyagi jogerőhatással nem rendelkezik.

A pótmagánvádló vádindítványát elutasító végzés azonban nem ügydöntő határozat (HGY 1016., 2004/1.), de a törvényi kellék hiánya miatt történt elutasítással a bíróság mégis a vádról határoz, mert azzal meggátolja a bírósági eljárást.

A vádindítványt elutasító végzés, jogerejét tekintve hasonló az eljárást a törvényes vád hiánya miatt megszüntető végzéshez annyiban, hogy anyagi jogerőhatása nincs, csupán alaki jogerőre képes határozat. Az alaki jogerőt azonban meg kell állapítani, ez a vádindítványt elutasító határozat esetében sem mellőzhető.

Ennek nem mondanak ellent a BH 2006/351. és a BH 2009/267. számon közzétett eseti döntések, amikor azt állapítják meg, hogy az elutasító végzés "a bíróság előzetes, nem érdemi jellegű döntése", "ilyenkor a bíróságnak nincs lehetősége sem érdemi vizsgálatra (bizonyítás lefolytatására), sem pedig érdemi döntésre".

6. Továbbra is az a helyes gyakorlat, ha az ún. kellékhiányos vádindítványt a bíróság elutasítja.

Az 1/2007. BK vélemény II. 1. a) pontjában kifejtettek szerint a tárgyalás előkészítése során a bíróság vizsgálja, hogy a vád törvényes-e, illetve a vádirat megfelel-e a törvényes előírásoknak. A pótmagánvádló vádindítványát a bíróság a törvényes vád hiánya vagy az előírt alakszerűségek megsértése miatt a tárgyalás előkészítése során vagy - ha a pótmagánvádló az ügyészi vádelejtés után veszi át a vádat - a tárgyaláson utasítja el.

A 4/2007. BK vélemény pedig, amely többek között a Be. 231. §-ához is fűzött megállapítást, azt tartalmazza: "Ha a sértett pótmagánvádlóként lép fel, a bíróságnak vizsgálnia kell, hogy a vád törvényes-e, illetve a vádindítvány nem kellékhányos-e [Be. 231. § (2) bek. d) pont]. Ha a vád nem törvényes, illetve a vádindítvány kellékhányos, a vádindítványt elutasítja. Ha úgy találja, hogy további nyomozati cselekményekre kerülhet sor, akkor a végzésben törvényesen utalhat arra, hogy a vádindítvány elutasítása nem akadályozza a nyomozás folytatásának elrendelését."

7. Ha a pótmagánvádban leírt történeti tényállás nem merít ki bűncselekményt, nem a vád elutasításának, hanem az eljárás megszüntetésének van helye. Ha azonban a leírt tényállásból azért nem állapítható meg bűncselekmény, mert az hiányos, a vádindítványt el kell utasítani.

A Be. 231. § (1) bekezdése szerint a vádindítványt a bíróság abban az esetben fogadja el, ha elutasításának nincs oka. Az elutasítás lehetséges okait a Be. 231. § (2) bekezdése tartalmazza.

Ha a bíróság azt állapítja meg, hogy a vádindítvány nem késett el, a pótmagánvádlónak van jogi képviselője, rendelkezik perbeli legitimációval, a vád törvényes és nem kellékhányos, ám észleli, hogy a vádindítvány történeti tényállásában leírt cselekmény nem bűncselekmény, ez okból a vádindítványt nem utasíthatja el, hanem a

tárgyalás előkészítésének szakában a Be. 267. §-ának (1) bekezdés a) pontja alapján az eljárás megszüntetésének van helye.

Ha azonban azért nem állapítható meg bűncselekmény, mert a leírt történeti tényállás nem tartalmazza a vád minősítése szerinti bűncselekmény törvényi tényállási elemeinek megfelelő konkrét tényeket, így a pontos elkövetési magatartást, a cselekmény elkövetésének helyét, idejét, elkövetőjét, akkor a vádindítványt, mivel tartalmi kellékei hiányoznak, el kell utasítania.

III.

A pótmagánvádas bírósági tárgyalás egyes kérdései

1. A vádindítvány elutasítása esetén a védő részvétele az eljárásban nem kötelező.

A Be. 242. § (1) bekezdésének d) pontja szerint a tárgyaláson a védő részvétele kötelező, ha pótmagánvádló lép fel. Ebből következően, ha a vádindítványt a bíróság elutasítja, nem szükséges védő részvétele az eljárásban, mivel az nem jut el a tárgyalási szakaszig.

2. A pótmagánvádló személyes tárgyalási jelenléte nem kötelező. Ha a pótmagánvádló az idézésre nem jelent meg, vele szemben csak akkor van helye a mulasztás jogkövetkezményei alkalmazásának, ha a bíróság őt tanúként idézte.

A Be. 236. §-a alapján a pótmagánvádló a bírósági eljárásban - ha törvény másképp nem rendelkezik - az ügyész jogait gyakorolja. A Be. 343. § (1) bekezdés alapján azonban a tárgyaláson nem a pótmagánvádlónak, hanem a jogi képviselőjének kell jelen lennie. Olyan előírás nincs a törvényben, hogy a pótmagánvádló a bírósági tárgyaláson személyesen köteles részt venni. Ehhez képest általában

nincs jelentősége annak, ha a pótmagánvádló a bírósági eljárás során az addig ismert lakóhelyéről máshová költözik, és ezt nem jelenti be; mindaddig, amíg a képviselője a tárgyaláson jelen van, a bíróság eljárása szempontjából közömbös, hogy a pótmagánvádló ténylegesen tud-e arról, hogy a bíróság tárgyalást tart.

Más a helyzet akkor, amikor a pótmagánvádló, mint sértett tanúkénti kihallgatása válik szükségessé, és az idézésre a tanúként kihallgatandó pótmagánvádló nem jelenik meg. Ebben az esetben a Be. 69. § (1) bekezdésének b) pontja alapján elővezetése rendelhető el vagy rendbírsággal sújtható. Ha az elővezetés, avagy a rendbírságot kiszabó végzés kézbesítése sikertelen, a bíróságnak csupán arra van lehetősége, hogy a Be. 71. § (1) és (3) bekezdése, illetve a polgárok személyi adatainak és lakcímének nyilvántartásáról szóló 1992. évi LXVI. törvény 24. § (1) bekezdése alapján a nyilvántartásba felvett adatok teljes köréből [a törvény 17. § (2) bekezdésének d) pontja] adatokat igényeljen. A Be. 73. §-a szerinti intézkedések sértetti és vádlói pozícióban lévő személy esetében nem alkalmazhatók.

A Be. előírja, miszerint ha a pótmagánvádló jogi képviselete az eljárás alatt megszűnik, a bíróság az erről történt tudomásszerzést követő nyolc napon belül felhívja, hogy jogi képviseletéről tizenöt napon belül gondoskodjék, továbbá tájékoztatja arról, hogy ha jövedelmi és vagyoni viszonyai folytán nem tud jogi képviseletéről gondoskodni, személyes költségmentesség és pártfogó ügyvédi képviselet engedélyezése iránt a jogi segítségnyújtó szolgálathoz fordulhat. Ha a pótmagánvádló a kitűzött határidő alatt jogi képviselő meghatalmazásáról nem gondoskodik, az eljárást meg kell szüntetni [Be. 343. § (2) bek.]. Nincs rendelkezés azonban arról, mi a teendő, ha e felhívás kézbesítése sikertelen. A Be. 333. §-a csak az ügyészi vádelejtés esetére rendelkezik úgy, miszerint az eljárás megszüntetésének nem akadály, hogy a sértettnek azért nem

lehetett az ügyész vádelejtését tartalmazó nyilatkozatát kézbesíteni, mert ismeretlen helyen tartózkodott.

"A pótmagánvádló méltányos elbíráláshoz fűződő érdeke mellett és azzal szemben álló másik jogos érdek is érvényesül: a bűncselekmény elkövetésével vádolt személy érdeke ahhoz, hogy a törvényben meghatározott időn belül végérvényesen eldőljön, kell-e tartania az ellene indult büntetőeljárás további folytatásától" (BH 2005. 457.). Ezért a pótmagánvádló érdekkörében felmerült azon körülmény, hogy a képviselte megszűnt, ám a pótmagánvádló lakóhelye a bíróság által nem ismert: alapul szolgál arra, hogy a bíróság az eljárást megszüntesse.

3. Ha a pótmagánvádlót a bíróság tanúként hallgatja ki, hozzá e minőségében először a képviselője, ezt követően a vádlott védője intézhet kérdéseket.

A Be. 236. §-a szerint a pótmagánvádló - ha a törvény másképp nem rendelkezik - az ügyész jogait gyakorolja. A pótmagánvádló jogi képviselte kötelező, kivéve, ha a pótmagánvádló jogi szakvizsgával rendelkezik [Be. 56. § (4) bek.]. A pótmagánvádló képviselője köteles a tárgyaláson részt venni [Be. 343. § (1) bek.]. Ha a pótmagánvádló tanúkénti kihallgatása válik szükségessé [5/2009. BJE. IV. 4/b) pont], a bíróság által feltett kérdések megválaszolását követően először a pótmagánvádló képviselőjének, és ezt követően a vádlott védőjének nyílik meg a kérdezési joga. A Be. XIII. Fejezetének V. Címe (A pótmagánvádlóra vonatkozó eltérő rendelkezések) a 286. § (3) bekezdéséhez képest eltérő rendelkezést nem tartalmaz. A pótmagánvádló a sértett érdekelt tanúként történő kihallgatása során a vádlói szerepkört értelemszerűen nem tudja ellátni, de a törvény éppen azért írja elő a pótmagánvádló számára a kötelező ügyvédi képviseletet, hogy a büntetőeljárás perrendszerű lefolytatásához szükséges jogi szakismeret biztosított legyen.

Mivel a pótmagánvádló képviselőjének a tárgyaláson kötelező jelen lenni, a képviselő az, aki a tanúként kihallgatott pótmagánvádlóhoz vádlói oldalról kérdéseket tud intézni.

4. A tanúként kihallgatandó pótmagánvádló a vádlott kihallgatásakor a tárgyalóteremben nem lehet jelen. A jogi szakvizsgával rendelkező, és így személyesen eljáró pótmagánvádlónak, akit a bíróság tanúként fog kihallgatni, nem kell elhagynia a tárgyalótermet a vádlott kihallgatásának idejére.

A Be. 509. §-ának (2) bekezdése szerint a tárgyaláson a bíróság hallgatja ki a vádlottat és a tanút, illetőleg hallgatja meg a szakértőt. A vádlottat a magánvádló távollétében kell kihallgatni. Ilyen rendelkezés a pótmagánvád alapján folytatott elsőfokú bírósági tárgyalásra vonatkozó eltérő rendelkezések között [XIII. Fejezet, V. Cím] nincs. A Be. 284. § (2) bekezdésének c) pontja szerint ugyanakkor a tárgyalás megkezdése előtt a tanúként kihallgatandó sértett a tárgyalótermet elhagyja. E rendelkezésre figyelemmel a tanúként kihallgatandó pótmagánvádló a vádlott kihallgatásakor a tárgyalóteremben nem lehet jelen, a vádlotthoz történő kérdések intézésének jogát a pótmagánvádló képviselője gyakorolja.

Ha azonban a jogi szakvizsgával rendelkező pótmagánvádlót arra figyelemmel kellene kiküldeni a tárgyalóteremből, hogy a későbbiekben a tanúkénti kihallgatása válik szükségessé, a vádnak a vádlott kihallgatása alatt nem lenne a tárgyalóteremben képviselője. Egy ilyen helyzetben a sértett pótmagánvádlókénti funkciójának gyakorlása eleve kizárt lenne, ami szöges ellentétben áll a jogalkotói szándékkal. Ezért, ha a jogi szakvizsgával rendelkező pótmagánvádló tanúkénti kihallgatása szükséges, őt a

tárgyalóteremből - mint később kihallgatandó sértettet - nem lehet kiküldeni.

5. A Be. 75. § (1) bekezdés II. fordulatában írt bizonyítási szabály a pótmagánvádas eljárásban is érvényesül.

A közvádas eljárásokban is bizonytalanság van a tekintetben, hogy a bíróság az alapos, hiánytalan és valósághű tényállás megállapítása érdekében köteles-e a vádat alátámasztó bizonyítási eszközök beszerzésére, ha ezt az ügyész nem indítványozza. Pótmagánvád esetén ezt az indítványt a sértettnek kellene megtennie.

Az nem kétséges, hogy a bíróság nincs elzárva a hivatalból történő bizonyítástól, de erre nem köteles ügyészi indítvány nélkül. A bíróság a sértett indítványára vagy hivatalból elrendelheti a bizonyítás kiegészítését a terhelő bizonyítékok vonatkozásában is (Be. 285. §, 268. § és 305. §). Az 1/2007. Bkv. III. fejezete tartalmazza azt, hogy a Be. 75. § (1) bekezdésével kapcsolatos állásfoglalás értelemszerűen vonatkozik a pótmagánvád, illetve a magánvád esetére is.

6. Ha a sértett a büntetőügy korábbi szakaszában a képviseletének ellátására ügyvédet hatalmazott meg, ez - ha a meghatalmazásból más nem tűnik ki - kiterjed a pótmagánvádlókénti fellépés esetére előírt kötelező jogi képviseletre is.

Az ügyvédekről szóló 1998. évi XI. törvény 26. § (4) és (5) bekezdése szerint a meghatalmazás feljogosítja az ügyvédet minden olyan cselekményre, amely a rábízott ügy szabályszerű ellátásával jár, így okirat, pénz és más vagyontárgy átvételére is. Az ügyvéd képviseleti jogkörének korlátozása a hatóság vagy a harmadik személy irányában annyiban hatályos, amennyiben a korlátozás a meghatalmazásból kitűnik.

Ezért ha a sértett a vádindítvány benyújtását megelőzően a büntetőügyben a képviselőjére ügyvédnek meghatalmazást adott, ez a pótmagánvádlókénti fellépés esetére előírt kötelező jogi képviselőre is kiterjed, kivéve, ha a meghatalmazásból ennek az ellenkezője tűnik ki.

7. A pótmagánvádló jogi képviselőjének nincs önálló fellebbezési joga a pótmagánvádas eljárásban. A jogi képviselő arra jogosult, hogy a pótmagánvádlót megillető jogorvoslati nyilatkozatokat és indítványokat előterjessze akkor, ha a pótmagánvádló nincs jelen.

A pótmagánvádló ügyvédi képviselője - a Be. 56. § (4) bekezdése alapján a törvényben meghatározott kivétellel - kötelező, tehát a pótmagánvádló a jogait képviselője útján gyakorolja. Az elsőfokú bíróság ítélete ellen azonban a Be. 324. § (1) bekezdésének c) pontja a pótmagánvádlónak biztosít fellebbezési jogot, a pótmagánvádló jogi képviselőjét a fellebbezésre jogosultak között a Be. nem sorolja fel. A pótmagánvád érvényesítésével együttjáró jogok tehát a pótmagánvádlót illetik meg, ezért ha a pótmagánvádló jelen van a tárgyaláson, és a képviselőjétől eltérő indítványt tesz, a pótmagánvádló indítványa az irányadó (Legfelsőbb Bíróság 4/2007. Bkv. véleménye).

A Be. idézett rendelkezéseiből következően a pótmagánvádló képviselője az elsőfokú bíróság végzésével szemben csak a pótmagánvádló nevében eljárva terjeszthet elő fellebbezést, a pótmagánvádló jogi képviselőjét önálló, a pótmagánvádlótól független fellebbezési jog nem illeti meg.

8. A hatályon kívül helyezés folytán megismételt eljárásban a vádindítvány elutasításának nincs helye.

A vádindítvány elutasításáról a bíróság annak beérkezését követően határoz. Ha azt nem utasította el, hanem ügydöntő határozatot hozott, amelyet azonban a másodfokú bíróság hatályon kívül helyezett, és az elsőfokú bíróságot új eljárásra utasította: az elsőfokú bíróságnak az eljárást le kell folytatnia. A megismételt eljárásban a vádindítvány elutasítása fogalmilag kizárt.

9. Az anyagi halmazat körébe tartozó több bűncselekmény miatt külön-külön indult pótmagánvádas ügyek egyesítése nem célszerű.

Amikor ugyanazon vádlott több sértett sérelmére követ el az anyagi halmazat körébe tartozó bűncselekményeket, akkor a sértettek külön-külön jogosultak pótmagánvád emelésére. Ilyenkor fordulhat elő, hogy a vádlott személyének azonossága és esetleg egyéb körülmények miatt felmerül az egyesítés lehetősége.

Az egyesítés kérdéséről a pótmagánvád esetében a törvény nem szól, ez azt is jelentheti, hogy az nincs kizárva. Az egyesítés a közvád esetében természetes, hiszen annak semmi akadálya nincs, hogy a különböző ügyészségek által emelt vádat az egységes ügyészi szervezetet nevében eljáró egyetlen ügyész képviselje, ugyanakkor mindez a pótmagánvádlók egymás közötti viszonyában, a vád képviseletében, a vád feletti rendelkezés, a fellebbezési jog gyakorlása körében szinte feloldhatatlan helyzetet eredményezne.

Amikor a törvény az 58. § (1) és (2) bekezdésében a pótmagánvádlók kijelöléséről rendelkezik, nyilvánvaló, hogy az egy bűncselekmény több sértettje közüli választást vette alapul, és nem azt, hogy egy vádlott ellen több pótmagánvádas eljárás van folyamatban.

Budapest, 2010. október 25.

Dr. Kónya István
kollégiumvezető

Dr. Márki Zoltán
a kollégium jegyzője